

GLOMDALSMUSEET

Sluttrapport til kulturrådet

Fornyning og formidling Latjo drom

Glomdalsmuseet 01.06.2017

Sluttrapport ved Mari Østhaug Møystad

Delrapport fornying og formidling Latjo drom

Innledning

Prosjektet formidling og fornying Latjo drom er et prosjekt i to deler. Den ene er et utstillingsprosjekt der Glomdalsmuseets permanente utstilling om romanifolkets/taternes historie, Latjo drom fornyes. Del to av prosjektet handler om gjennomføring og utvikling av ulike formidlingsopplegg.

I arbeidet har vi møtt ulike utfordringer. I påvente av at en ny utstillingsarkitekt i Anno museum skulle ansettes var det ikke mulig å starte arbeidet for fullt med utstillingen før i mars 2016. Etter dette har arbeidet gått raskt framover. Til tross for at utstillingsåpningen var planlagt i slutten av oktober, så tok det derimot mere tid enn planlagt.

Når det gjelder arbeidet med formidling av romanifolkets/taternes kultur og historie, så har dette vært mer problematisk, noe som henger sammen med politiske prosesser utenfor museets kontroll. En høringsrunde i forbindelse med NOU 2015: 7 førte til et så høyt konfliktnivå at formidlingen fra mars 2016 ble lagt på is. Dette har gjort at vi måtte tenke nytt i forhold til eksisterende planer. Formidlingsdelen ble derfor en mindre del av prosjektet enn opprinnelig antatt.

Utstillingsåpning var 25. januar 2017. Endelig sluttdato for prosjektet var 1. mars 2017.

Redegjørelse for bakgrunn, problemstillinger og metode

Bakgrunnen for ønsket om fornying av utstillingen Latjo drom er at situasjonen har endret seg siden utstillingen stod ferdig i 2006. Den gangen var det viktig for romanifolket/taterne at de fikk en utstilling som de kunne bruke aktivt for å bygge opp egen kultur. En utstilling med fokus på romanifolket/taterne som ofre ville ikke kunne brukes i deres identitetspolitiske kamp. Derfor var fokuset på det kulturelle innholdet vesentlig. Dette kom også klart fram når de norske myndighetene ga oppgaven med å lage en kulturpresentasjon om romanifolket/taterne til Glomdalsmuseet.

Den var forankret i to ulike stortingsmeldinger som begge fortalte at det kulturelle innholdet i utstillingen skulle tillegges størst vekt, mens storsamfunnets overgrep skulle få mindre plass. Målet med utstillingen var at den skulle fungere som en kollektiv oppreising til taterne for de kulturelle tapene statens politikk har forårsaket.

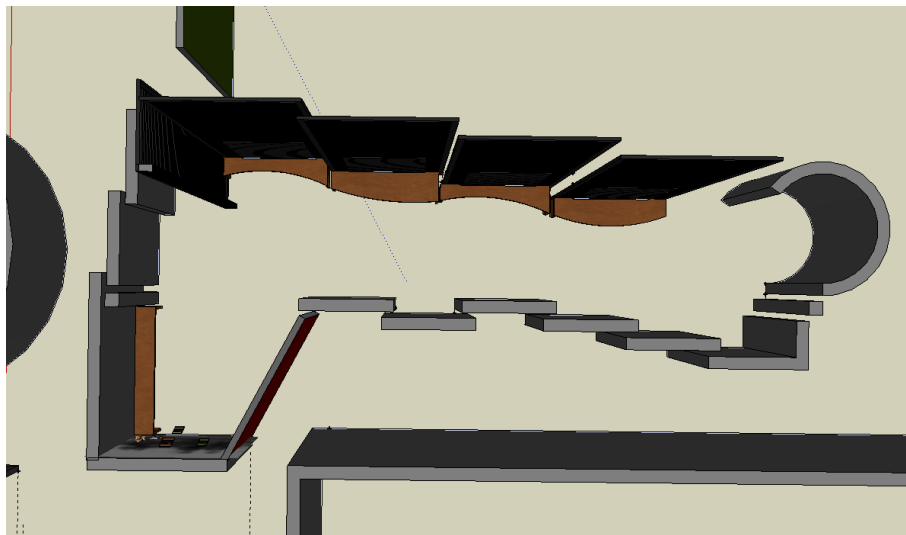
Etter at utstillingen har stått i 10 år har den minoritetspolitiske situasjonen endret seg og romanifolket/taterne har synliggjort sin kulturelle arv både på museet og i mange andre fora. Tiden er derfor moden for å fokusere mere på det som handler om statens assimileringpolitikk og diskrimineringen romanifolket/taterne har blitt utsatt for fram til i dag.

Her vil målene være å skape en bevissthet rundt den norske assimilering- eller fornorskingspolitikken, som var den gjeldende norske minoritetspolitikken helt fram til 1980 årene. Både ved utstillings- og formidlingsarbeidet vises det hvordan assimileringpolitikken har fungert ekskluderende og vært med på å øke fordommer og diskriminering overfor taterne. Tema som fordommer og diskriminering har overføringsverdi for andre grupper eller enkeltpersoner som vi på en eller annen måte oppleves som «annerledes», enten det

nå dreier seg om minoriteter (av ulik art) eller gutten og jenta som ingen i klassen vil være sammen med.

En kort oppsummering av prosjektet

Fornyning av utstillingen

Bilde av den delen som fornyes i Latjo drom

Museets konservator og prosjektmedarbeider har sammen med to utstillingsarkitekter i Anno museum jobbet med fornying av utstillingen Latjo drom siden mars 2016. Arbeidet var basert på regelmessige samlinger med arbeidsgruppa der taterne har sine representanter. Museets håndverkere har også vært sentrale i arbeidet.

Arbeidsgruppa har i tråd med intensjonene kvalitetssikret arbeidet og kommet med nye forslag og innspill. Dette har skjedd ved tilsammen sju dagsmøter og ved løpende kontakt med prosjektmedarbeideren. Medlemmene av arbeidsgruppa har også bidratt med nye historier, gjenstander og bilder til utstillingen.

Den delen av utstillingen som er endret har romanifolket/taterne og storsamfunnet som tema. Ved hjelp av museets håndverkere er det flyttet på flere vegger og det er laget et større rom som gjør mulighetene for formidling mere fleksibel. Utstillingen er delt inn i soner: en introduksjonssone, en samlingsone og en sone med personlige fortellinger.

De ulike sonene i utstillingen

Introduksjonssonen

I introduksjonssonen møter publikum et sitat som på mange måter symboliserer den statlige minoritetspolitikken overfor gruppen: «Det vi gjør er å utrydde et folks egenart, deres språk, deres livsform». Dette er et kjent sitat fra 1963 av Knut Myhre som da var bestyrer ved Svanviken arbeidskoloni. Svanviken var en «omskoleringsleir» der romanifolket/taterne skulle «lære» å bli bofaste og «glemme» sine kulturelle særtrekk.

Ved siden av sitatet er det to gjenstander som symboliserer romanifolket/taterne i Norge. Her har det vært viktig å få fram at romanifolket/taterne reiste både i innlandet og ved

sjøen. Arbeidsgruppa la her vekt på at det måtte være to symboler/gjenstander: et kjerrehjul som symboliserer de reisende på innlandet og et båtratt som symboliserer de av som reiste ved sjøen, eller de sjøreisende som de selv ofte kaller seg.

Introduksjon med symbolgjenstander

I introduksjonssonen er det også en kort oppsummering av historien til taterne i Norge som blant annet handler om ulike statlige forordninger, kirkens behandling av gruppen, passtvang, «ståtarkongen» og «fantejakter». Dette symboliseres ved «ståtarkongens pisk» og en prestekjole.

Samlingssonen

Videre presenteres den statlige politikken som var gjeldende norsk politikk overfor romanifolket/taterne fra 1880 og hundre år framover. Her er lovverket og samarbeidet mellom den norske stat og Norsk misjon blant hjemløse i sentrum. Sonen har sitteplasser og en skjerm som har ulike funksjoner. Skjermen kan brukes som en introduksjonsskjerm av omviser, som blant annet kan vise et kart over Misjonens ulike barnehjem. Utover dette vil skjermen brukes til ulik informasjon og til filmer. Bilder vil også kunne gå i «loop» på skjermen.

Samlingssonen med en introduksjonen av lovverket. Skjerm til venstre.

Personlige fortellinger

Etter samlingssonen og introduksjonen av den norske minoritetspolitikken fram til 1980 årene kommer vi til en sone som viser *de personlige fortellingene*. Syv historier vil formidles både med lyttestasjoner og ved presentasjon av den enkelte ved et glassmontre med gjenstander, korte tekster og bilder. Dette erstatter fortellinger med lange tekster som til nå har vært presentert.

Vegg med sju personlige historier

Ribbevegg med lyttestasjoner

Adskillelsen av foreldre og barn

Etter denne sonen er det en refleksjonsdel som handler om adskillelsen av voksne og barn. Dette handler om hvordan taterne mistet retten til et privatliv ved at de ble nektet å oppfostre sine egne barn. Dette illustreres blant annet ved en lang tube med gaver og brev som barna aldri fikk.

Til slutt er det en bue der det fokuseres på både det mørke og det lyse. For å få levendegjort denne delen lages det tittekasser med figurer som skal fortelle om både det positive og det negative. Dette handler både om barn som blir dårlig behandlet på skolen og familier som blir jaget, men også om de gode sidene ved romanifolkets/taternes reisende livsform.

Når publikum går ut av denne delen av utstillingen så vil de kanskje reflektere over hva taterne mistet ved gjennomføringen av statens politikk og klart se kontrasten mellom de positive sidene ved taternes tradisjonelle liv og de overgrepene de ble utsatt for.

Formidling Latjo drom

Skoleklasser

Glomdalsmuseet hadde 100 skolebarn fra Løten på Glomdalsmuseet den 6. februar 2016. De fikk prøve en av våre nye formidlingsopplegg som fokuserer blant annet på trådarbeid og språk i ulike stasjoner.

Planen var at det skulle holdes regelmessige formidlingsopplegg for skolene i regionen resten av semesteret og at det også skulle organiseres flere «training for trainers» seminarer.

Dessverre har vi vært nødt til å legge mye av vårt formidlingsarbeid på is på grunn av høyt konfliktnivå rundt høringsrunder i forbindelse med NOU 2015: 7, Assimilering og motstand.

Workshop

Glomdalsmuseet organiserte en workshop med rollespillet Latjo drom som tema den 25. og 26. januar 2016. Workshopen gikk over to dager fra lunsj til lunsj.

Totalt deltok 15 personer på seminaret. Sju av disse var tilknyttet museets arbeidsgruppe og selv av taterslekt, fire var eksterne museumsformidlere, mens de resterende var museets egne ansatte.

Målet med seminaret var både å fortelle litt om Glomdalsmuseets erfaringer med arbeidet med formidling av romanifolkets/taternes kultur og historie, og å diskutere ulike perspektiver ved dette arbeidet. Seminaret var organisert som et «training for trainers» seminar. To av deltagerne var fra Maihaugen og hadde et ønske om å organisere rollespill om taterne på sitt museum.

Vår samarbeidspartner fra Dronning Mauds minne Anne Mari Larsen holdt også et foredrag der tema var historiefortellinger. Hvordan forteller vi historier og hvilke metoder kan brukes var temaet.

Vi begynte etter lunsj første dagen med rollespillet Latjo drom. Dette er et formidlingsopplegg vi vanligvis tilbyr til elever som går fra 4-6 klasse. Her legges det vekt på aktiv læring gjennom et rollespill som også er en tidsreise.

Både elever og lærere får oppleve hvordan familier av reisende slekt levde på 1950 tallet. Alle får nye klær og ny identitet. Elevene lærer om språket, om musikken og handel og håndverk, men opplever samtidig diskrimineringen taterne ble utsatt for. Dette skjer både når de søker om tomt i kommunen og når de reiser rundt og handler. Det viser seg at de hverken får lov til å kjøpe tomt eller er velkomne i bygda

Hvorfor blir de som er tatere/romani behandlet dårligere enn alle andre, og hvorfor er det slik at de får skylden for det en annen familie har gjort? Dette er noen av dilemmaene barna må forholde seg til og som også har overføringsverdi for andre grupper i dag.

På workshopen lagde vi det samme opplegget men denne gangen var det voksne som fikk rollene. Mange av deltagerne var selv av romani-/taterslekt, noe som gjorde dette spesielt interessant.

Vi var spent på om kursdeltagerne ville klare å leve seg inn i rollene, men dette viste seg å ikke være noe problem. Tilbakemeldingene var veldig positive. En av arbeidsgruppens medlemmer hadde med sin mor, som selv har følt Misjonens politikk på kroppen og opplevd å miste to av sine barn. Moren ga tilbakemelding om at hun synes rollespillet var både spennende og utbrøt at «Det var jo slik det var!», når museets formidler spilte rollen som den «snille» damen fra Misjonen som skulle komme å «hjelp» henne med å passe barna!

Redegjørelse for gjennomføring og metode

Som nevnt har prosjektet møtt ulike utfordringer som gjør at noen av planene når det gjelder formidling ikke har blitt gjennomført.

Etter å ha både hatt en vellykket workshop i januar 2016 og et positiv skolebesøk i februar så ble det etter et høringsmøte i Elverum den 6. februar 2016, på samme dag som vi hadde gjennomført skolebesøket, etablert en sterk motstand mot all formidling av romani-/ taterkultur. På møtet reiste flere seg og hevdet at de ikke ønsket at deres barn skulle lære om taterkultur på skolen. Dette var noe de selv skulle lære barna sine.

Kort tid etter ble det etablert en facebook side som handlet om å få slutt på formidling av tater/romanikultur på skolen. Siden ble senere tatt over av en kjent konfliktspreder som hadde en sentral plass som kontaktperson for romanifolket/taterne i arbeidet med NOU 2015:7. Kampanjen dreide seg etter hvert om motstand mot alle prosjekter eller tiltak som på en eller annen måte formidlet romani-/ taterkultur. De to siste høringsmøtene endte med stort politioppbud og vold. Situasjonen har i stor grad rammet Glomdalsmuseet. Både konservator og prosjektmedarbeider har blitt utsatt for bakvaskelser og ryktespredning. Prosjektmedarbeideren har også vært utsatt for voldstrusler, noe som medførte at hun ble sykmeldt.

I dette klimaet var museet nødt til å avlyse planlagte formidlingsopplegg, samtidig som vi jobber videre med relasjonsbygging og utvikling av nye formidlingsopplegg. Skolene i museets nærområde er nå veldig forsiktige med å involvere seg i museets formidlingsopplegg ettersom besteforeldre og oldeforeldre av barn av taterslekt har kommet på skolen og gitt sterkt uttrykk for at de ikke ønsker at barna skal ha formidling av taterkultur på skolens timeplan.

Museets formidler av taterslekt dro, sammen med et av medlemmene i arbeidsgruppa, våren 2016, for å snakke med lærere og rektorer på til sammen sju skoler i Elverum. De hadde møter med samtlige rektorer som alle signaliserte det samme. De ønsket å komme på våre formidlingsopplegg, men motstanden fra foreldre til barn av taterslekt gjorde at de ikke ønsket å gjennomføre besøkene på museet.

For at ikke utviklingen av vårt formidling skal stanse opp deltok vi på et kurs i regi av Kalmar museum. Kurset handlet om tidsreiser, noe som er en metode vi bruker sammen med rollespillet. En formell opplæring i dette vil føre til at vi både kan få ideer til nye formidlingsopplegg, samtidig som vi kan justere det opplegget vi allerede har.

Museets prosjektmedarbeider og konservator var også involvert i et prosjekt på Høgskolen i Østfold der lærerstudenter fikk opplæring i hvordan romani/taterkultur kan formidles i skolen. Både konservator og prosjektmedarbeideren deltok begge på et seminar der i regi av Høgskolen i Halden 14. og 15. september 2016. Her holdt konservatoren foredrag, mens prosjektmedarbeideren hadde workshop i trådarbeid for elevene.

Vår erfaring med arbeidet med romanifolket/taterne er at alle store prosjekter som settes i gang på dette fagområdet på et eller annet tidspunkt ender i konflikt. Prosjekter som har prosesser som er lite inkluderende er ofte mere sårbare. Ofte er den beste løsningen å gå forsiktig fram. Samtidig mener vi at det er vesentlig at demokratiske spilleregler følges også når det gjelder minoritetsfeltet. Glomdalsmuseet vil derfor fortsette med utvikling av de formidlingsoppleggene vi har.

Metode

Når det gjelder metode så er medvirkning en grunnleggende metode i alt vårt arbeid. Ved at vi har en prosjektmedarbeider av taterslekt som jobber på museet og ved et nært samarbeid med romanifolket/taterne gjennom arbeidsgruppa så sikres denne nasjonale minoritetens rett til medvirkning. Deres løpende innspill om hva de ønsker skulle med i denne utstillingen ha vært avgjørende for dens faglige kvalitet og for hvordan den ble mottatt blant folket selv. Blant annet har de kommet med tilbakemeldinger på formuleringer/ordbruk, bildebruk og som nevnt har de skaffet historier, gjenstander og bilder.

Oppsummering av resultater fra prosjektet

Erfaringene fra utstillingsprosjektet er gode. Til tross for turbulente omgivelser så har samarbeidet med arbeidsgruppa vært veldig godt. Tilsammen har det blitt holdt sju møter i perioden. Der har arbeidsgruppa kommet med viktige bidrag og innspill noe som har medført at vi har fått en utstillingsdel som alle er fornøyde med.

Samarbeidspartnere

I museets arbeidsgruppe samarbeider vi med Taternes Landsforening og Landsorganisasjonen for romanifolket. Vi har også et nært samarbeid med Anne Mari Larsen som før var ansatt på Dronning Mauds Minne, men som nå har gått av som førtidspensjonist og nå stiller som ekstern konsulent på delvis frivillig basis.

Budsjett: følger vedlagt.

Avdeling Glomdalsmuseet

Mari Østhaug Møystad
Prosjektleder/konservator
Elverum 1.06.2016